

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-19-119>

УДК 352.07

Стратегічні цілі забезпечення сталого розвитку регіону

Порудєєва Т.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту організацій
та зовнішньоекономічної діяльності

Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського

Міхневич В.О.

магістрант

Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського

Єдина Ю.Г.

магістрант

Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського

Узагальнено теоретичні підходи до визначення сутності сталого розвитку. Визначено, що для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку регіону необхідно дотримуватися певної ієрархії цілей і пріоритетів: збалансування економічних, соціальних та екологічних факторів. Визначено основні принципи та цілі регіональної політики сталого розвитку. Виявлено загрози сталому розвитку регіону в соціально-економічній сфері та перспективні напрями державного регулювання сталого розвитку.

Ключові слова: сталий розвиток, регіон, економіка, соціальна сфера, екологія, цілі, пріоритети.

Порудеева Т.В., Михневич В.О., Единая Ю.Г. СТРАТЕГИЧЕСКИЕ ЦЕЛИ ОБЕСПЕЧЕНИЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНА

Обобщены теоретические подходы к определению сущности устойчивого развития. Определено, что для обеспечения устойчивого социально-экономического развития региона необходимо соблюдать определенную иерархию целей и приоритетов: сбалансирование экономических, социальных и экологических факторов. Определены основные принципы и цели региональной политики устойчивого развития. Выявлены угрозы устойчивому развитию региона в социально-экономической сфере и перспективные направления государственного регулирования устойчивого развития.

Ключевые слова: устойчивое развитие, регион, экономика, социальная сфера, экология, цели, приоритеты.

Porudeyeva T.V., Mikhnevich V.O., Yedyna Y.G. STRATEGIC OBJECTIVES OF SUCCESSFUL PROVISION DEVELOPMENT OF THE REGION

General theoretical approaches to the definition of the essence of sustainable development. It is determined that in order to ensure sustainable socio-economic development of the region it is necessary to adhere to a certain hierarchy of goals and priorities: balancing economic, social and environmental factors. The basic principles and objectives of the regional sustainable development policy are defined. The threats to sustainable development of the region in the socio-economic sphere and the perspective directions of state regulation of sustainable development are revealed.

Keywords: sustainable development, region, economy, social sphere, ecology, goals, priorities.

Постановка проблеми. Досягнення сталого розвитку – одна з найбільш актуальних проблем, що стоять перед усіма країнами світу. Основна мета – забезпечити економічне піднесення й одночасно захистити ресурсну базу і навколишнє середовище з урахуванням інтересів майбутніх поколінь. Стійкість економічного розвитку являє собою такий стан економіки, за якого підтримується стабільність вихідних параметрів розвитку виробничих, соціальних і економічних показників. Сталий розвиток економіки в кожній

країні і окремому регіоні поряд із загальними законами функціонування і розвитку має специфічні особливості, які визначаються умовами виробництва, ресурсним потенціалом, менталітетом населення тощо. У період економічного підйому починається пошкваллення всіх складників виробництва, формується стійкий рівень попиту, зумовлений зростанням рівня життя. При цьому слід зазначити, що досягнення підйому економіки має свою ціну і певні негативні наслідки. У зв'язку з цим досягнення стійкості полягає у виборі опти-

мальних пріоритетів і відповідної стратегії досягнення мети.

Аналіз останніх публікацій. Обґрунтування теоретичних основ сталого розвитку регіонів є досить вивченим науково-практичним аспектом, що відображено у працях учених, таких як Т.Р. Власова [1], Л.І. Катан [2], А.М. Шпортко [4], Л.А. Квятковська [5], Л.П. Марчук [8] та ін. Завдяки поглядам різних учених та їх об'єднанню з'явилася концепція сталого розвитку. Але, незважаючи на різноманітність теоретико-методологічних досліджень, проблема забезпечення сталого розвитку регіону та визначення основних пріоритетів стоїть досить гостро.

Мета статті – дослідити науково-методичні та теоретичні основи формування стратегії сталого розвитку та визначити основні цілі забезпечення соціально-економічного потенціалу регіону.

Виклад основного матеріалу. Стратегія розвитку регіону – важливий компонент сталого розвитку будь-якої держави, який зачіпає в комплексі такі життєво важливі процеси, як природно-ресурсний потенціал території та його відтворення, демографія та зайнятість населення, рівень і якість життя, взаємодія регіональних ринків і механізми управління цими процесами. Іншими словами, це «бачення» комплексу узгоджених стратегічних цілей і завдань, розроблених і реалізованих у межах конкретного регіону, виходячи з темпів розвитку, пропорцій, масштабів та індивідуальних особливостей і орієнтується на досягнення сталого (інтегрованого) розвитку.

Як показує світова практика, формування стратегії розвитку регіону передбачає ув'язку довгострокових цільових орієнтирів як по вертикалі (окремі території, області, країна), так і по горизонталі (окремі галузі і сфери економіки). При цьому особлива увага приділяється дотриманню інтересів суб'єктів підприємництва та місцевої громади.

У середині ХХ ст. поява концепції корпоративної соціальної відповідальності змінила пріоритети західного підприємницького світу щодо визначення цілей та місії бізнесу. Це стимулювало підприємства брати на себе зобов'язання з реалізації значущих внутрішніх і зовнішніх соціальних програм, результати яких сприяють розвитку підприємства, поліпшенню його іміджу як соціально відповідального суб'єкта, а також покращенню якості життя суспільства в соціальній, економічній та екологічній сферах [1].

Якщо ще в зародковому стані концепції основним завданням упровадження корпоративної соціально відповідальної стратегії вважалося меценатство та філантропія, то в другій половині ХХ ст. соціальна відповідальність дедалі більше інтегрується в категорію стратегічного менеджменту організації, стає інтернаціональним елементом міжнародної політики. Одним із чинників, що спровокували таку еволюцію розвитку концепції, стали наукові дослідження проблем сталого розвитку. Ідеї стійкого розвитку як альтернатива стереотипам суспільства набули широкого поширення в науковому світі після публікації в 1987 р. доповіді Міжнародної комісії з навколишнього середовища і розвитку «Наше спільне майбутнє» і знайшли практичне втілення в соціально-економічній і екологічній політиці США, Японії, Китаю та країн ЄС. Під стійким розвитком у сучасних умовах ринку розуміють таку модель соціально-економічного розвитку, за якої досягається задоволення життєвих потреб нинішнього покоління без позбавлення майбутніх поколінь таких можливостей унаслідок вичерпання природних ресурсів і деградації навколишнього природного середовища [2].

Фундаментом для реалізації такої стратегії стала концепція соціальної відповідальності (англ. – corporate social responsibility), або, інакше кажучи, концепція корпоративної стійкості. У контексті сталого розвитку вона характеризується як модель управління корпорацією, що містить три аспекти її діяльності: економічний, соціальний та екологічний. А також враховує очікування зацікавлених сторін, відповідає чинному законодавству й узгоджується з міжнародними нормами права, інтегрована в діяльність усієї організації і застосовується в її взаємозв'язках (із зовнішніми агентами) [3].

В окремому макрорегіоні потрібен особливий підхід до вирішення проблеми стійкості розвитку, пов'язаний зі структурою його економіки, демографічним, національним і конфесійним складом, природними умовами, станом використання надр та їх перспективних можливостей. Ключовою ідеєю сталого розвитку є пошук такого співвідношення між природокористуванням і соціально-економічним розвитком, яке б забезпечило ефективне використання природних ресурсів, підтримувало б екологічну безпеку суспільства та гарантувало б необхідну якість життя і добробуту населення [4, 5].

Згідно з визначенням Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), стратегія сталого розвитку – це скоординований набір процесів аналізу, дискусій, навчання, планування та інвестицій, що формуються участю та постійним вдосконаленням й інтегрують економічні, соціальні та екологічні цілі суспільства, шукаючи компроміси там, де це неможливо [6].

Ефективна реалізація економічних, соціальних та екологічних важелів забезпечення сталого розвитку та побудова на цій основі соціальної відповідальності потребує належного інвестиційного, організаційного та інституціонального забезпечення.

Відзначаючи важливість інвестиційного забезпечення сталого розвитку, варто звернути увагу на той факт, що розвиток принципів сталого розвитку економіки країни неможливий без активної участі держави в регулюванні інноваційно-інвестиційної підтримки підприємств, які активно займаються реалізацією екологічних та соціальних програм, становлять соціально-економічну цінність для розвитку громадянського суспільства [7].

Оскільки основою сталого розвитку, як і соціальної відповідальності, є паритетність відносин у ланцюжку «людина – бізнес – природа», то підґрунтям побудови концепції соціальної відповідальності підприємства в XXI ст. повинні стати принципи стратегії сталого розвитку, які наведені в табл. 1.

Відповідно, забезпечення соціальної відповідальності підприємства повинно здійснюватися на концептуальній основі забезпечення сталого розвитку підприємства.

Натепер в Україні Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 схвалена Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», метою якої стало впровадження європейських стандартів життя та вихід України на провідні світові позиції.

Хоча соціальна відповідальність українського бізнесу тільки-но починає заявляти про себе, однак провідні підприємства України продовжують активно долучатися до реалізації стратегії сталого розвитку [8].

Забезпечення сталого розвитку регіону має базуватися на комплексі характерних для регіону сприятливих природно-ресурсних, соціально-економічних, демографічних та екологічних властивостей і стимулювати вирішення проблем, які зумовлені обмежувачими факторами – розміром території, географічними умовами проживання, людськими ресурсами, рівнем індустріального розвитку, ризиками сільськогосподарської діяльності тощо. Лише за поєднання цих взаємопов'язаних та взаємозалежних блоків можлива реалізація політики сталого розвитку регіону.

Цілі сталого розвитку в Україні становитимуть нову систему взаємоузгоджених управлінських заходів за економічним, соціальним та екологічним (природоохоронним) вимірами, спрямовану на формування суспільних відносин на засадах довіри, солідарності, рівності поколінь, безпечного навколишнього середовища. Основою сталого розвитку є невід'ємні права людини на життя та повноцінний розвиток (рис. 1).

Стратегічне управління розвитком регіону є основою створення динамічної і ефективно функціонуючої економіки. Визначаємо

Таблиця 1

Принципи стратегії сталого розвитку

Принцип	Тлумачення
принцип обережності	збереження сучасного стану навколишнього середовища, супротив безповоротним змінам;
принцип «передбачати і запобігати»	більш дешева та менш ризикована альтернатива ліквідації збитків навколишньому середовищу;
принцип екологізації виробництва	перехід на екологічно безпечні технології з метою зниження рівня техногенного навантаження на довкілля;
принцип «забруднювач платить»	зобов'язує до відшкодування повної вартості екологічного збитку; принцип підзвітності – зумовлює визначення компанією рівня впливу її діяльності на оточення та необхідності брати на себе відповідальність за такі дії. Обов'язкове проведення екологічної експертизи та аудиту на підприємстві;
принцип гуманності	спрямований на створення оптимальних умов для інтелектуального і соціального розвитку працівників, визнання природного права кожної особистості на свободу, індивідуальність, соціальну захищеність та розвиток здібностей.

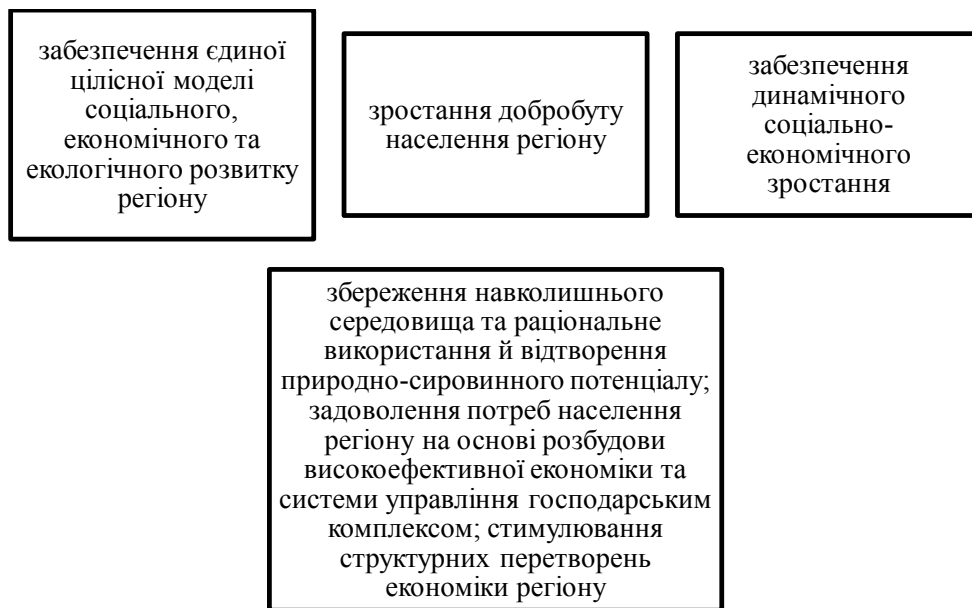

Рис. 1. Узагальнені цілі регіональної політики сталого розвитку

регіональну стратегію як постановку мети з досягнення образу бажаного майбутнього і реалізацію системи заходів, спрямованих на рух до неї. Під стратегічним управлінням ми розуміємо не тільки сукупність дій, що сприяють адаптації системи до швидко змінюваних умов ринкової кон'юнктури з найменшими витратами і втратами, але і вміння передбачати і попереджати розвиток системних кризових ситуацій, а також забезпечувати досягнення конкурентних переваг. Принципи сталого розвитку регіону в соціально-економічній сфері визначені в табл. 2.

Соціально-економічними пріоритетами сталого розвитку регіону є:

- розвиток людського потенціалу регіону на основі якісного удосконалення систем освіти, охорони здоров'я, житлового будівництва та інших галузей сфери послуг, розташованих у регіоні;
- створення конкурентоспроможної соціально орієнтованої економіки регіону;
- інноваційний розвиток економіки регіону;
- створення умов для прогресивного розвитку науково-технічного потенціалу регіону;
- ефективне використання промислового, сировинного та транзитного потенціалу регіону, відповідний захист регіональної економіки від внутрішніх та зовнішніх загроз;
- нарощування експортного потенціалу регіону на основі підвищення рівня конкурентоспроможності, розвитку наукоємних високотехнологічних ресурсо- та енергозберігаючих виробництв;

- задоволення соціальних потреб регіону;
- організація безпечного відтворення внутрішніх економічних процесів у регіоні;
- створення ресурсних, соціальних, організаційних умов, які гарантують якісну життєдіяльність населення регіону [9].

Сталий розвиток регіону характеризується його можливістю забезпечувати позитивну динаміку соціально-економічних показників, рівня і якості життя населення, використовувати з цією метою інноваційні чинники і умови. Для ефективного управління процесами сталого розвитку необхідним є визначення переваг та загроз сталому розвитку регіону.

Основними загрозами сталому розвитку регіону в соціально-економічній сфері є такі: процес ринкового реформування економіки і створення конкурентного середовища є незавершеним; структуроутворюючі підприємства в регіонах перебувають у стані виробничої і фінансової кризи; незавершеність процесу формування муніципальної власності, у тому числі на землю як основний ресурс регіонального розвитку; нечіткість системи відносин і розподілу повноважень між державою і регіонами, що збільшує невизначеність під час планування соціально-економічної діяльності; несформованість соціальної відповідальності, ділової етики у сфері бізнесу, що ускладнює узгодженість питань між владою і бізнесом та їх взаємодію у визначенні та реалізації перспектив розвитку регіонів; падіння життєвого рівня в регіонах; зростання соціальної нерівності між населенням усередині

Таблиця 2

Принципи сталого розвитку регіону в соціально-економічній сфері

1	Пріоритет людини в соціально-економічному розвитку регіону
2	Підвищення рівня добробуту населення регіону, подолання бідності, якісна зміна структури споживання; пріоритетний розвиток систем охорони здоров'я, освіти, науки, культури як чинників довгострокового зростання продуктивної, творчої активності населення регіону і, як наслідок, еволюції народного господарства; перехід до ресурсозберігаючого, інноваційного типу розвитку економіки регіону
3	Гармонізація відносин населення регіону з природним оточенням; забезпечення сьогоднішніх соціальних потреб і створення умов для майбутнього соціуму регіону
4	Взаємна відповідальність органів влади, підприємницьких структур та населення за сталий розвиток регіону
5	Відкритість та прозорість соціально-економічної політики регіону та участі всіх верств населення в реалізації стратегії сталого розвитку регіону
6	Розвиток міжнародної співпраці і соціального партнерства з метою забезпечення сталого розвитку регіону

регіону; зниження фінансування на соціальні цілі; нестабільність промислового виробництва регіону; наявність підприємств із застарілим обладнанням, високим рівнем зносу основних фондів, недостатніми власними коштами на їх модернізацію; дефіцит особистих оборотних коштів підприємств, низька інвестиційна й інноваційна активність; складність упровадження новітніх технологічних розробок у серійне виробництво на підприємствах регіону; наявність дефіциту висококваліфікованих кадрів у промисловості; наявність значної конкуренції імпортованих аналогів продукції, що виробляється у регіоні; низький рівень конкурентоспроможності виробленої продукції на підприємствах регіону; звуження внутрішнього ринку регіону; недовантаження виробничих потужностей і, як наслідок, руйнування технологічного потенціалу; обмежена економічна спеціалізація регіону; сировинна спрямованість промислової діяльності підприємств регіону [10].

Стратегічною метою розвитку регіону є довгострокові орієнтири, реалізація яких забезпечує перехід усієї регіональної системи в новий якісний стан, що відповідає інтересам населення, ділових спільнот і органів управління.

Перспективними напрямками державного регулювання сталого розвитку регіону є ефективна макроекономічна політика. Вона повинна бути спрямована насамперед на досягнення збалансованості та стійкості розвитку народного господарства, стабільний приріст основних макроекономічних показників, що дасть змогу в результаті найбільш раціонально використовувати наявні ресурси,

накопичувати необхідні фінансові кошти для вирішення соціальних, екологічних, регіональних і галузевих інноваційних проблем. У зв'язку з цим найважливішими завданнями макроекономічної політики є забезпечення відповідності між сукупною пропозицією і попитом, підтримання оптимального співвідношення між споживанням і накопиченням, рівнем життя і зовнішнім запозиченням, між ВВП, фінансовими і грошовими показниками. Необхідно враховувати і підтримувати цілу низку пропорцій і співвідношень у сфері економічної і кредитної безпеки країни, що є основою сталого економічного розвитку і однією з вирішальних передумов отримання закордонних кредитів на більш вигідних умовах і надходження прямих іноземних інвестицій. До них можна віднести співвідношення валютних резервів та імпорту країни, зовнішньої заборгованості і експорту, величини виплачуваних відсотків і експорту.

Висновок. Ефективне здійснення політики сталого розвитку неможливе без залучення регіонів. Сталий розвиток регіону означає підвищення рівня подолання ним несприятливих соціальних, економічних і екологічних ризиків та тенденцій із спроможністю регіону забезпечувати збалансований розвиток, саморегулювання, самовдосконалення з максимальним використанням внутрішніх, а також зовнішніх позикових ресурсів для задоволення потреб населення регіону. Стратегічною метою соціально-економічного розвитку регіону є забезпечення сталого динамічного й ефективного функціонування економіки і підвищення рівня життя населення регіону.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Власова Т.Р. Соціальна відповідальність бізнесу: сутність та тенденції / Т.Р. Власова // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту «Економічні науки». 2013. Вип. 1. С. 52–57.
2. Катан Л.І. Напрями розвитку управління агропромисловою системою України: еколого-економічний аспект / Л.І. Катан. URL: http://library.kpi.kharkov.ua/Vestnik/2010_8/statiZKatan.pdf
3. ISO 26000 – Соціальна відповідальність. URL: <http://www.iso.org/iso/ru/home/standards/iso26000.htm>
4. Шпортко А.М. Становлення концепції сталого розвитку [Електронний ресурс] / А.М. Шпортко, Г.В. Кірейцева // URL: http://www.ztu.edu.ua/ua/science/conference/files/eco_es.../ShportkoAM.doc
5. Квятковська Л.А. Реалізація принципів концепції сталого розвитку в діяльності підприємства / Л.А. Квятковська // Вісник соціально-економічних досліджень. 2013. Вип. 1. С. 85–89. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/Vsed_2013_1_14.pdf, с. 87
6. OECD/DAC. Strategies for Sustainable Development: Practical Guidance for Development Cooperation. OECD : Paris, 2001 p. URL: <http://www.oecd.org/dataoecd/34/10/2669958.pdf>, с. 8
7. Устойчивое развитие предприятия, региона, общества: инновационные подходы к обеспечению : монография / под общ. ред. О.В. Прокопенко. Польша : Drukarnia i Studio Graficzne Omnidium, 2014. С. 474.
8. Марчук Л.П. Соціальна відповідальність як визначальна стратегія розвитку сучасного бізнесу / Л.П. Марчук // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія: Економічні науки. 2014. Вип. 5.2. С. 51–56.
9. Солтисік О. Щодо системного моделювання регіональної економіки з позиції сталого розвитку / О. Солтисік // Економіст. 2004. № 10. С. 47-49.
10. Владымыцев Н.В. Территориальное стратегическое планирование устойчивого развития регионов / Н.В. Владымыцев // Региональная экономика: теория и практика. 2008. № 13. С. 20–28.
11. Pchelincev O. Regional'naya ehkonomika v sisteme ustojchivogo razvitiya / O. Pchelincev // REZH. 2006. № 5-6. С. 77–85.

REFERENCES:

1. Vlasova T.R. Social'na vidpovidal'nist' biznesu: sutnist' ta tendencii / T. R. Vlasova // Visnik CHernivec'kogo torgovel'no-ekonomichnogo institutu Ekonomichni nauki. 2013. Vip. 1. S. 52–57, s. 53.
2. Katan L.I. Napryami rozvitku upravlinnya agropromislovoyu sistemoyu Ukraini: ekologo-ekonomichnij aspekt [Elektronnij resurs] / L.I. Katan. Rezhim dostupu http://library.kpi.kharkov.ua/Vestnik/2010_8/statiZKatan.pdf
3. ISO 26000 Social'na vidpovidal'nist'. URL.: <http://www.iso.org/iso/ru/home/standards/iso26000.htm>
4. SHportko A. M. Stanovlennya koncepcii stalogo rozvitku / A.M. SHportko, G.V. Kirejceva // URL: http://www.ztu.edu.ua/ua/science/conference/files/eco_es.../ShportkoAM.doc
5. Kvyatkovs'ka L.A. Realizaciya principiv koncepcii stalogo rozvitku v diyal'nosti pidpriemstva / L.A. Kvyatkovs'ka // Visnik social'no-ekonomichnih doslidzhen'. 2013. Vip. 1. S. 85–89. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/Vsed_2013_1_14.pdf, s. 87
6. OECD/DAC. Strategies for Sustainable Development: Practical Guidance for Development Cooperation. OECD: Paris, 2001 r. URL: <http://www.oecd.org/dataoecd/34/10/2669958.pdf>, s. 8
7. Ustojchivoje razvitie predpriyatiya, regiona, obshchestva: innovacionnye podhody k obespecheniyu : monografiya / pod obshch. red. O.V. Prokopenko. Pol'shcha : Drukarnia i Studio Graficzne Omnidium, 2014. S. 474, s. 108.
8. Marchuk L.P. Social'na vidpovidal'nist' yak viznachal'na strategiya rozvitku suchasnogo biznesu / L.P. Marchuk // Naukovij visnik Mikolaivs'kogo derzhavnogo universitetu imeni V.O. Suhomlins'kogo. Seriya: Ekonomichni nauki. 2014. Vip. 5.2. S. 51–56.
9. Soltisik O. SHCHodo sistemnogo modelyuvannya regional'noi ekonomiki z pozicii stalogo rozvitku / O. Soltisik // Ekonomist. 2004. № 10. S. 47-49.
10. Vladymceev N.V. Territorial'noe strategicheskoe planirovanie ustojchivogo razvitiya regionov / N.V. Vladymceev // Regional'naya ehkonomika: teoriya i praktika. 2008. № 13. S. 20–28.
11. Pchelincev O. Regional'naya ehkonomika v sisteme ustojchivogo razvitiya / O. Pchelincev // REZH. 2006. № 5-6. S. 77–85.